

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NJP fot. 1992. – *Südostansicht der Kirche.*

SEEST KIRKE

ANST HERRED

Sognet, der nævnes i dokumenterne første gang 1459,¹ hørte oprindeligt til Sønderjylland og til Slesvig stift, indtil det 1586² som følge af et mageskifte 1566 mellem hertug Hans den Ældre og kronen blev overført til Koldinghus len og Ribe stift. Det ansattes 1462 til 12 skilling i cathedraticum, en afgift til Slesvig domkirke.³ En sognepræst nævnes flere gange 1481-1511,⁴ og sognet må således have været et selvstændigt pastorat før reformationen.⁵ Ifølge indskriften på en $\dagger$ tavle, overført til præsterækketavlen (se s. 2604), var Seest i tiden før 1566 anneks til Vonsild og Dalby (Nr. Tyrstrup hrd., Vejle amt). Sognet havde 1931-79 Hjarup som anneks.

Vranderup by, der tidligere hørte til Harte sogn (Brusk hrd., Vejle amt), blev 1714 lagt til Seest.

Kirkebygningen med tiendeindtægter og vedligeholdelsespligt hørte efter 1680 til Koldinghus rytterdistrikt. Ved en auktion over ryttergodset 1765 solgtes kirken fra kronen til Christen Erichsen i Seest.⁶ Med en kort afbrydelse 1782-84, da den ejedes af Thyge J. de Thygeson til Matstrup, tilhørte kirken herefter forskellige beboere i sognet, fra 1804 samtlige sognemænd.⁷ Den overgik til selveje 1910.

Kirken led stærkt under svenskekrigene 1657-60. 1663 blev der anskaffet ny alterstager og prædikestol og 1669 en ny skriftestol og andre stole.⁸

Kirken ligger i en forstadsbebyggelse i Koldings sydvestre udkant, nord for den gamle landevej mellem Kolding og Tønder og ca. 3 km fra den voksende købstads centrum. Fra den højtliggende kirke var der tidligere en betagende udsigt over Kolding fjord, sådan som det ses på Peter Gemzøes maleri,⁹ 1839 (fig. 6). Kirken er dog ikke rejst på områdets højeste punkt, terrænet sydvest for kirkegården er 2-3 m højere. Fra kirkegården, hvis gamle grænser markeres af et kraftigt stendige, er der stærkt fald mod øst, nord og vest. Det smukke, græsgroede dige er gennembrudt i nord i forbindelse med en større udvidelse af kirkegården 1973. Det nye afsnit,¹⁰ der indeholder en cirkulær urnebegravelse, afgrænses mod øst af præstegårdshavens randbeplantning. Den gamle kirkegård har porte med jerngitterlåger fra o. 1900 i øst og vest.

Peter Gemzøes sommerlige maleri (fig. 6) viser den græsklædte kirkegård, sådan som den tog sig ud før udstykningen i faste gravsteder. Diget følger det bugtede terræn. I vest er en lille ganglåde mellem to træstolper og udenfor et

drejeligt kors. Hovedindgangen i øst, på den nuværende ports plads, er en muret og hvidtet *†portal* med en rundbuet portåbning og med blytækt tag, der vender ind ad mod kirkegården. Græsset dækker gravene, hvoraf kun enkelte, foran *†våbenhuset*, er markeret med liggende gravtræer af træ. Enkelte familiegravsteder er indhegnet af malede, svungne stakitter.

Ifølge regnskaberne var en nordre *†kirkerist* øde 1719. 1742 blev portalen repareret, rødalket og »marmoreret«, og 1750 blev port og nye låger strøget med tjære og »brunrødt«.¹¹ Synet beklagede 1788, at kirkeejeren udlejede kirkegården til græsning af kreaturer »til beskæmmelse af kirkens hvilesteder«.¹² 1862 var kirkegården delvis planeret og anlagt med gange, og der var plantet grantræer inden for digerne. 1881 anbefalede synet, at der blev plantet elm. Buksbomhække omkring gravstederne er efter 1963 afløst af thuja.¹³

Det hvidtede og teglhængte *ligkapel* øst for kirkegården, fra 1920'rne, blev 1963 udvidet med kirkegårdskontor og graverfaciliteter.

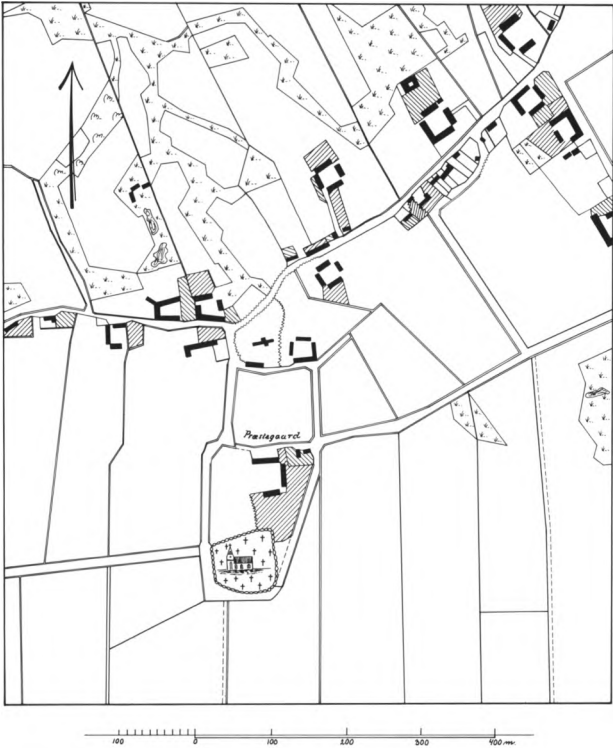

Fig. 2. Matrikelkort 1:10000, målt af M. Smidt 1821. Rettelser medtaget indtil 1866. Kopieret af Anna Thorsen. – *Katasterkarte, vermessen 1821.*

Fig.3. Luftfoto af kirken og kirkegården set fra sydøst. Sylvest Jensen fot. 1947. Det kgl. Bibliotek. – *Luftaufnahme von Kirche und Friedhof Südostansicht.*

Præstegården, der tidligere var et trefløjet anlæg (sml. fig. 2), blev nybygget 1925.¹⁴ Missionshuset vest for kirkegården er fra 1904.

BYGNING

Kirken består af et romansk kor og skib, oprindelig med $\dagger$ apsis, samt et senmiddelalderligt tårn i vest. Et senmiddelalderligt $\dagger$ våbenhus foran syddøren blev revet ned ved midten af 1800'rne. Orienteringen har mindre afvigelse mod syd.

Materialer og opmuring. Den noget ombyggede kirke er ligesom nabokirken i Hjarup opført af blandede materialer. Korets langmure og skibets østre hjørner er af granitkvadre, resten af skibet, der måske er lidt yngre, af kløvede kampesten. Korets østgavl er ommuret af teglsten 1847, triumfmuren og gavlen ovenover i renæssancetiden.

Kvaderstenspartierne i koret og skibets østende hviler på en *dobbeltsokke*, bestående af en rund-

stav over et skråkantled (jfr. s. 2364, fig. 29). Øverste sokkelskifte i både kor og skib er forsynet med hjørneklodser. Kvaderbeklædningen i korets nordside udgøres af tolv skifter, de største brugt forneden. Kvadrene i skibets nordøstre hjørne er sat om og uden forbandt med koret. I syd er der brugt kvadre i de første 2,5 m af skibet, muret i forbandt med koret. Burman Beckers tegning 1861 (fig. 9) giver en idé om forholdet mellem kor og skib uden dog at være præcis i detaljen.

$\dagger$ *Apsis.* To krumme sokkelkvadre er eneste levn af en apsis, som oprindelig har sluttet sig til korets østende. En er indsat i skibets vestgavl, syd for tårnet, vistnok med skråkantet overside, og én i skibets nordside, øst for dørstedet, med rundstav (nu vendt nedad). Fundamentet blev iagttaget under en restaurering 1963.¹⁵ Apsiden er formodentlig revet ned ret tidligt, måske allerede i middelalderen. Den nuværende, lige korgavl, fra 1847,¹⁶ er af små teglsten, der hviler på to granitskifter, det nederste med skråkant. I gavlen er 1903 indsat en retkantet dør.¹³

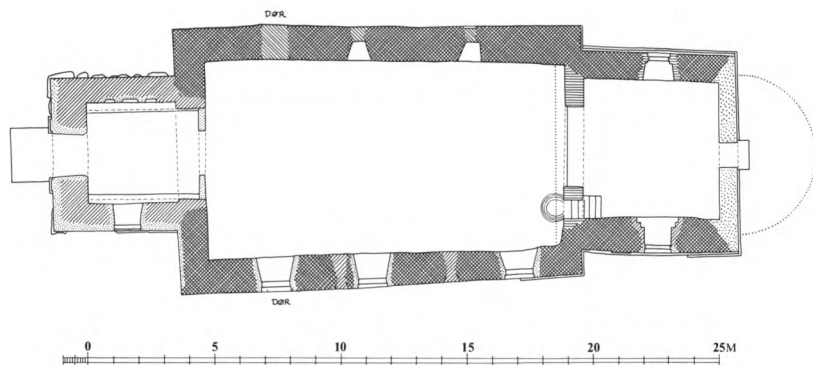

Fig. 4. Grundplan 1:300, målt af Henrik Jacobsen 1984, tegnet af Marianne Nielsen 1992. – *Grundriss der Kirche*.

Skibets langmure og vestgavl, af *kløvet kamp*, er rejst over et skifte almindelige granitkvadre. Kun de vestre hjørner samt åbningerne er af tildannede kvadre. Langsiderne divergerer mod vest, og håndværksmæssigt er arbejdet meget uregelmæssigt ikke mindst i det indre, hvor væggene er af rå marksten. Som allerede bemærket af Jacob Helms 1874 er sydmuren tyndere end nordmuren (jfr. tværnsnit, fig. 5) og smalner til opad. Foruden de to løse apsiskvadre er der i syd indsat en romansk gravsten (se s. 2606) – vel i forbindelse med ommuringer og reparationer.

Der er spor af to *vinduer* i hver af skibets langsider. I nord står åbningerne som dybe indven-

dige nicher. Det østre har bevaret sin udvendige, noget uregelmæssige granitindfatning med overligger, sålbænk og to rejste karmsten. I syd anes de to tilmurede åbninger kun svagt i det udvendige. Over norddøren er udvendig indsat en sålbænk fra et romansk vindue, 50 cm bred, med undersiden opad.

Begge de kvaderindfattede (†)døre er tilmurede; syddøren, hvis øvre del er ødelagt af et vindue, ved våbenhusets nedbrydning midt i 1800'rne, og den retkantede norddør, der er lukket med kampesten, formodentlig længe forinden.

Indre. Væggene i kor og skib er af marksten, og rummet har bevaret sine flade bjælkelofter (se ndf.). *Triumfmuren* er muret om i renæssancetiden, muligvis o. 1593 (se ndf.). Der er brugt teglsten i munkestensformat (29×14×9 cm). Muren er noget tyndere, 0,8 m, end den gamle mur, af hvis afhuggede kerne der er bevaret en rest i skibets sydøstre hjørne. Den fladrundbuede korbue er forskudt lidt mod nord formodentlig af hensyn til en *†*prædikestol, hvis opgangsåbning syd for korbuen synes at være samtidig med muren. En stor åbning i gavltrekanten, der forbinder korets og skibets loft, har samme størrelse og form som korbuen, men er falsat mod skibet.

Skibets vestre gavlspejs er ommuret i tegl i senmiddelalderen. Den øverste del af gavlen er taget ned forud for tårnbyggeriet, da man lod tårnets østmur hvile på skibets vestende.

Tagværkerne er af eg og efter alt at dømme middelalderlige. Korets fem spærfag har hanebånd med bladede samlinger og korte, tappede

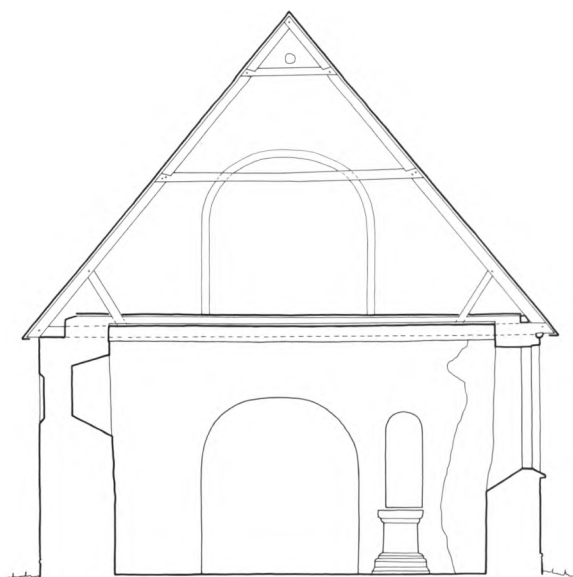

Fig. 5. Tværnsnit 1:150 gennem skib, set mod øst. Målt af Henrik Jacobsen 1984, tegnet af Marianne Nielsen 1992. – *Querschnitt durch Schiff gegen Osten*.

Fig. 6. Kirken set fra sydvest med udsigt over Kolding fjord. Oliemaleri af Peter Gemzøe 1839. I privat eje. – Südwestansicht der Kirche mit Aussicht über die Koldinger Förde. Ölgemälde 1839. (Privatbesitz).

stivere. Nummereringen er foretaget fra øst mod vest med øksehugne streger i syd. Skibets tagværk er i to afsnit. De første fire fag, regnet fra øst, har dobbelt lag hanebånd og korte, skråtstillede stivere (fig 5). Det femte fag er svagt afvigende, mens de otte vestre fag har lavere liggende hanebånd, hvoraf de nedre bånd støttes af korte, krumme skråbånd mellem spær og hanebånd.¹⁷ Skråbåndene er fornyede 1979, men indsat i gamle, bladede samlinger på vestsiden.

Ændringer og tilføjelser. Apsidens nedbrydning og ommuringen af triumfmuren engang i renæssancen er allerede omtalt. I løbet af middelalderen er de små romanske vinduesåbninger blevet lukket og større vinduer indsat i sydsiden. Korets sydvindue, der har opslugt det ældre, har indvendig bevaret sin senmiddelalderlige form;

det er spidsbuet og falsat. Korets nordvindue har formodentlig fået sin fladrundbuede form i renæssancetiden. I senmiddelalderen rejstes tårnet ved skibets vestgavl, og man tilføjede det senere nedbrudte tvåbenhus foran skibets syddør.

Tårnet (fig. 8) er muret i munkesten i munkeforbandt. Østmuren hviler på skibets vestgavl, hvis øverste spids blev brudt ned i forbindelse med byggeriet. Udvendig præges facaderne af skalmuringer; gammelt murværk ses nu kun i nord og øst. I nordsiden er bomhullerne ladt åbne og viser, at der ved tårnets opførelse har været brugt i alt ni stilladslag, ét for hvert ellefte skifte. Øverst er bevaret det gamle glamlul, falsat og fladbuget, og noget skamferet og udhugget i bunden, da man på et senere tidspunkt hængte klokken i selve hullet. Syd- og vestsiden

Fig. 7. Kirken set fra nordøst. NJP fot. 1992. – *Nordostansicht der Kirche.*

er skalmuret med små sten i krydsforbandt, sidst »1837«, der sammen med Frederik VI.s kronede monogram er angivet i jern øverst i vestsiden. Døren herunder, en klassicistisk portal med liséner og trekantfronon, er dog først indsat i forbindelse med våbenhusets nedrivning og tårnummets omdannelse til forhal; dette er sket før 1861, muligvis i forbindelse med kirkens istandsættelse 1847 (se ndf.). De to ommurede glamhuller i syd og vest er fladbuede og uden fals. De mange murankre er senest fornyet ved en istandsættelse 1981.

Den runde tårnbue, der spænder over hele tårnummets bredde, blev ved omdannelsen til forhal («våbenhus») lukket med en skillevej, hvori der er indsat en fløjddør. Rummet, der vist aldrig har været hvælvet, dækkes af et træloft med nye egebjælker. 1819, da det tjente som privat gravkapel (se ndf.), stod loftet gipset.¹⁸ I syd er et fladbuet vindue, i nord en fladbuet spareniche, som senere er udvidet til hele nordsidens

bredde samtidig med at man udhuggede tre rundbuede nicher. Tårnet er uden muret trappe, og der har formodentlig tidligere været adgang til de øvre stokværk ad en indvendig stige. I dag kommer man op i tårnet via orgelpulpitoret og skibets loftsrums, hvorfra en fladbuet, falset dør fører ind til mellemstokværket. Her ses i væggene tilmurede, fladbuede åbninger i syd og vest. En tømret trappe fører op til klokkestokværket.

Tårnet dækkes af et stejlt, firesidet og blytækt pyramidespir, svagt opskalket. Spiret er nævnt første gang 1766;¹⁹ den oprindelige tagform kendes ikke.

En større reparation af tårnet 1742-43 belyses af rytterdistriktets kirkeregnskaber.¹¹ »Klædnin-gen« på søndre og vestre side blev taget ned og nyopført, og hertil og til en ommuring af kirkegårdsportalen brugtes 6400 »store flensborgsten« og 2000 små. Arbejdet udførtes af en murermester fra Skanderborgegnen, Niels Ander-

sen fra Mesing,²⁰ som året forinden havde virket i Lejrskov (s. 2426). Tømmermand Christopher Møller indlagde nye bjælker af »gullands og pommersk« tømmer, og smeden i Seest, Nis Jensen, betalte for murankre og for at forarbejde 7 lispund jern til »hans majestæts krone«, vel Christian VI.s kronende monogram. Glarmester Nicolai Gotfried Primon satte glas i vinduet i tårnets sydside, og snedker Mikkell Nielsen, Kolding, genopstillede stolestader i tårnrummet. – Den omfattende skalmuring af tårnet 1837 blev udført efter en resolution af Danske Kancelli 17. okt. 1835.²¹

Det senmiddelalderlige *tvåbenhus* foran skibets syddør kendes nu kun fra Gemzøes maleri 1839 (fig. 6). Det er revet ned før 1861 (jfr. fig. 9), måske i forbindelse med kirkens hovedistandsættelse 1847. Maleriet viser en lav, sengotisk bygning, hvidtet og med tegltag, hvis rygning ligger lige under skibets murkrone. Den kamtakkede gavl i syd prydes af tre høj blændinger over et vandret bånd; den rundbuede dør sidder i et spidsbuget spejl. 1719 indkøbtes mursten til husets reparation.²² To kamme på gavlen blev 1758 nymuret af muremester Barderich, Fredericia, og to blev repareret af Jørgen Christian 1761.¹¹ Loftet var uden beklædning, en mangel, der ønskedes udbedret 1846, men som næppe blev afhjulpet før våbenhusets nedbrydning. Menighedsrådet overvejede 1979 at genopføre våbenhuset, og der blev i den anledning foretaget en mindre udgravning, hvorunder man traf på vestmurens fundament.

Vedligeholdelse og istandsættelser. Kirken var 1593 meget brøstfældig, og kongen tillod, at den blev istandsat for indtægten af nogle jorder, der en tid havde været henlagt til præsten.²³ Altartavlen kom til 1594, og det er tænkeligt, at triumfmuren er ombygget i denne forbindelse. 1700 var murene gode med undtagelse af fire fag øst for våbenhuset, der skulle ommures fra grunden.²⁴ Igen 1813 skulle der indmures nye teglsten i kirkens sydside.¹⁸ Ved *hovedreparationen* 1847, mindet ved en nu forsvundet indskrift på en loftsbjælke (se ndf.), blev kirkens indre forskønnet, og der blev ifølge provstiets synsprotokol gjort »flere hensigtsmæssige foran-

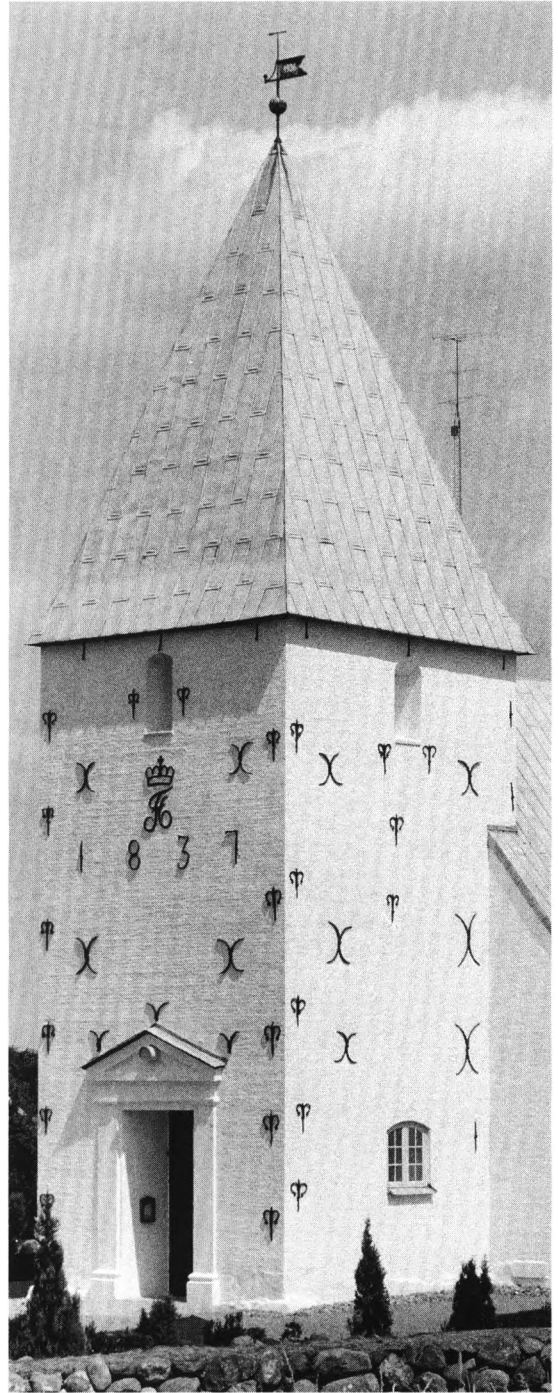

Fig. 8. Tårnet set fra sydvest. NJP fot. 1992. – *Südwest ansicht des Turms.*

dringer»,²¹ en formulering der må hentyde til korgavlens ommuring, vel også til våbenhusets nedbrydning samt til inventaret, der 1902 gennemgik en ny hovedistandsættelse.

Ved en *restauration* 1963-64 under ledelse af arkitekt J. K. Jepsen, Kolding, blev der efter udskiftning af kirkens varmeanlæg lagt gule kvadratiske fliser i gulvet og bræddegulv under de ny stolestader.

Sydsidens rundbuede og gråmalede trævinduer, med en »palmet« foroven, er indsat 1857, korvinduet dog først efter 1924.

De lysegrå malede *lofter* står med synlige, indklædte bjælker, †*Loftsbeklædninger*. 1719 bestod loftet af en brøstfældig »underklædning« under bjælkerne.²² Dette synes afløst af et »panelværk«, nævnt 1726,²⁵ vel et såkaldt †*kassette loft* (sml. bl. a. Bække og Anst), hvoraf tre fyldinger 1744 blev limet og genopsat af snedker Mikkell Nielsen, Kolding. 1749 lagde Mikkell snedker nyt loft (13 fag) i skibet, hvilende på bjælkerne, der blev beklædt med nye brædder; samtidig beklædtes også en bjælke i koret, og i alt brugtes 23 tylter af bedste, udsøgte »Waldbord«.¹¹ Dette loft blev i 1800'erne erstattet af en underklædning, som 1884 blev malet »tavlet« i lyse farver af maler M. P. Lind i Kolding,²⁶ således som det ses på fig. 24. – På vestre loftsbjælke, lige over døren, læstes o. 1862 †*indskriften*: »År 1716 den 24. september blev dette pulpitur opsat, 1847 blev kirkens indre istandsat og opmalet«.¹³

Tagbeklædning. Kirken blev 1979 igen tækket med bly, efter at den siden 1924 havde haft tegltag. 1700 var der bly overalt med undtagelse af

halvdelen af skibets nordside, som var hængt med tegl, og sådan havde det været i mands minde. Siden »sidste krig« havde dog 1½ fag af skibets sydside været lagt med spån.²⁴ 1824 fik værgerne tilladelse til også at lægge tegl på korets nordside.²⁷ Tårnet har haft blytag siden 1700'rne.

Opvarmning. En kakkellovn, anskaffet 1877,²⁸ blev 1915 erstattet af en kalorifer.¹³ Denne er 1963 afløst af et vandvarmeanlæg med kedelrum i en tilbygning til ligkapellet.

Kirken står hvidtet inde og ude bortset fra korets kvaderklædte nordside. 1742-43¹¹ blev kirken udvendig afpudset undtagen tårnet, der ligesom kirkegårdsportalen var »marmoreret«, formentlig rødkalket og med optrukne (falske) fuger.²⁹ Soklen og indgangsportalen i tårnet har i nyere tid været gulkalket.

Vindfløjen over tårnet indeholder et gennembrudt »1936«. En ældre fløj var 1817 bøjet mod nord.¹⁸

INVENTAR

Oversigt. Kirkens middelalderlige udstyr udgøres alene af den romanske granitfont og en klokke fra 1300'rne. Altertavlen er et kultiveret renæssancearbejde fra 1594, noget moderniseret 1691. Prædikestolen, i enkel bruskbarok, er opsat 1663 af stiftsskriver Anders Madsen; samme år skænkedes de noget ældre, gotiske alterstager. Til alterdisken, med stempler for guldsmed Didrik Seede i Kolding (1637-58), hører nu en kalk fra o. 1860, mens en fin lille oblatæske med giverinitialerne »MKM« er udført 1700 af Didrik Hansen Buch i Kolding.

Et pulpitur fra 1716 har samtidige malerier af Kristus og apostlene, udført af maleren Hinrich Sønnichs i Haderslev. Fra 1700'rne stammer endvidere en lysekron, skænket af Henrik Bielke til Langholtgård, en klingpung, skænket 1741 af en Koldingrådmand, en monumental præsterækketavle fra 1763 samt et riffelmaleri (først erhvervet 1879). Andre, samtidige stykker er siden 1925 i Museet på Koldinghus. Det gælder et usædvanlig råt udført *korbuekrucifiks fra 1736, et *topstykke med spejlmonogram »KPD« (fra et samtidigt korgitter?) samt et *maleri, vistnok fra 1782, af præsten Mathias Humblet.

På Koldinghus befinder sig tillige to af altertavlens gamle *malerier fra 1847, visende Bønnen i Getsemane og Kristus efter Thorvaldsens figur. Sygesættet fra o. 1850 er udført af Gotthelf Andreas Hestorff i Haderslev.

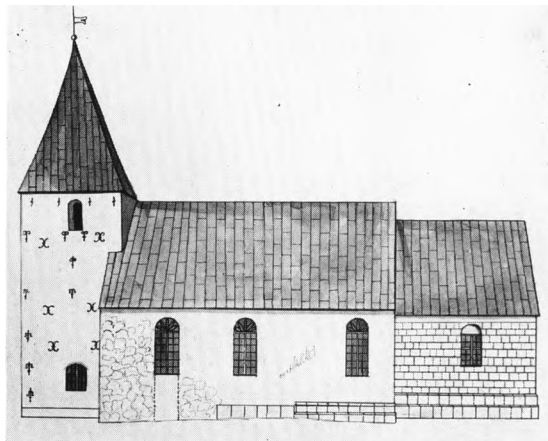

Fig. 9. Kirken set fra syd. Tegning af Burman Becker 1861. Det kgl. Bibliotek. – *Südensicht der Kirche. Zeichnung 1861.*

Fig. 10. Indre set mod øst. NE fot. 1986. – *Kircheninneres gegen Osten.*

Farvesætning og istandsættelser. Rummets nuværende fremtræden skyldes i det væsentlige restaureringen 1963, da stoleværket fornyedes og inventaret blev restaureret og farvesat af Ernst Trier. På pulpituret fremdrog man Hinrich Sønnichs malerier fra 1716, ligesom præsterækketavlens gamle farver atter blev frilagt.

Istandsættelser og ny erhvervelser i årene efter 1660 viser, at udstyr og indretning har lidt hårdt under svenskekrigen. Vranderups henlæggelse til sognet 1714 medførte 1716 en betydelig udbygning af stoleværket med pulpitur til det »unge folk«. Andre større arbejder kan henføres til 1736 (krucifiks m.m.) og til istandsættelser og nymalinger 1747, 1847 og 1902, da Andreas Moe udførte altertavlens nuværende malerier (efter Rubens), mens malermester E. Oppenhagen, Kolding tog sig af alt træværkets bemaling.

Alterbordet, fra 1961, er muret, 160×98 cm, 103 cm højt, med spinkel, gråmalet bordplade af træ. Murværket, med korsformede blændinger,

står hvidt. Et *†alterbord* af sten, formentlig middelalderligt, fandtes endnu 1862,¹³ men synes fjernet 1902. 1862 nævnes et *†alterpanel*,¹³ der øjensynligt fornyedes 1902. Alterbordets tre sider dækkes af et *alterklæde* fra 1990, vævet i blå-violette toner af Vibeke Høgsbro, Kolding, *†Alterklæder*. Et rødt alterklæde af skarlagen med røde silkefrynser nævnes tidligst i inventariet 1700²⁴ og omtales 1740 i temmelig god stand. 1741 skænkedes et nyt alterklæde af enken efter konferenceråd Henrik Bielke til Langholt (†1736, jfr. †messehagel, lysekrone og †gravsten nr. 2).¹¹ 1854 var klædet af bomuldsfløjel og ønskedes fornyet,²¹ 1899 anskaffedes et rødt alterklæde med guldkors (jfr. fig. 24).¹³

Altartavle (fig. 11), 1594, delvis fornyet ved istandsættelser 1691 og 1847. Fra første færd har tavlen været et smukt arbejde i tidlig høj renæssance, bestående af postament, tredelt, søjlepry-

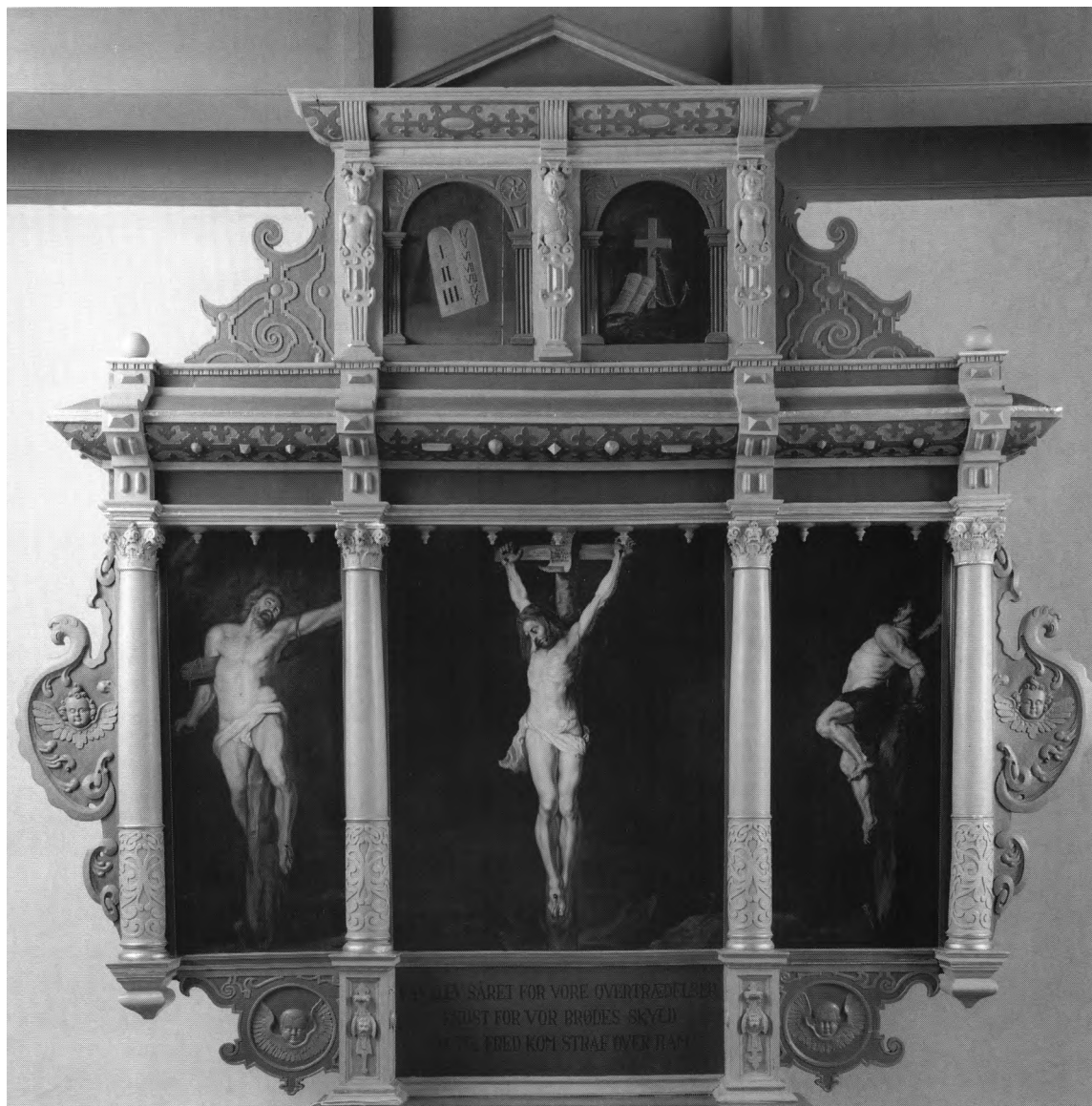

Fig.11. Altertavle 1594, med fornyelser fra 1691 og malerier fra 1847 og 1902 (s. 2591). NE fot. 1986. – *Altar, 1594. Erneuerungen von 1691 und Gemälde von 1847 und 1902.*

det storstykke samt todelt topstykke. Storstykkets korintiske frisosøjler har prydbælter med fladsnitsagtigt blad- og bruskværk, der synes nyskåret 1691. Søjlerne, der står foran høje profilfyldinger, flankerer et næsten kvadratisk midtfelt og to smallere sidefelter. Under ydersøjlerne afslutter en svajet hængekonsol (formentlig fra 1691), indersøjlerne hviler på høje, smalle postamentfremspring, der har profilfyldinger med rulleværkskartouche, forsidens med

løvehoved (fig. 13). Postamentet, hvis felt nu fremtræder glat, har vinger i form af rulleværk med højpandet englehoved i stor cirkelmedaljon (fig. 13). De smalle, 1691 fornyede storvinger består af bruskværk, der indfatter et englehoved og oventil løber ud i et vredt ørnehoved. Loftet under arkitraven prydes af drejede hængeknopper. Storgesimsen springer over en glat frise frem som en skarprygget bjælke med let svajet overside og konveks underside, prydet af rulle-

Fig. 12. Altertavle 1594, topstykke med malerier fra 1847 (s. 2593). NE fot. 1986. – Altar, 1594. Oberteil mit Gemälden von 1847.

værk med småbosser af vekslende form. Over storsøjlerne brydes gesimsen af bøjleagtige fremspring med små bosser, og yderst på gesimsen er et sæt spir 1902 nygjort som små kugler. Topfelterne (fig. 12) flankeres af joniske hermer, en skægget mandlig mellem to kvindelige, der alle holder i deres kannelerede, bosseprydede skafter. Felterne udgøres af arkader med kannelerede pilastre, profilbaser og –kapitæler samt hvirvelrosetter i sviklerne. Topstykkets gesims er en enklere udgave af storstykkets, fremspringene med kannelurer. Topgavlen er lav og ganske enkel, topvingerne er fornyet 1847.

Storfelterne rummer *malerier* fra 1902 af den korsfæstede mellem de to røvere, udført af Andreas Moe som kopier efter Rubens i olie på lærred (signeret »AM«). I topfelterne er bibeholdt ældre *malerier* på træ fra 1847 (fig. 12), i nord Lovens Tavler, i syd kors, bog og anker. Sammenhørende hermed er to *malerier fra storfelterne, der siden 1925 befinder sig på Koldinghusmuseet. Storfeltets maleri viser Bønnen i Getsemane (fig. 22), kopieret efter Carlo

Dolci, maleriet fra nordre sidefelt Thorvaldsens Kristus (jfr. DK.Kbh.By I, 206f.), stående i et bjergrigt landskab.³⁰ Det nu forsvundne *†maleri* i søndre sidefelt viste Kristus på korset (jfr. fig. 24).

Tavlens bemaling er fra 1963 og skyldes Ernst Trier. Grundfarven er en rødbrun, der suppleres af gråt, sort og forgyldning. I postamentfeitet er

Fig. 13. Altertavle 1594, udsnit med postamentfremspring og postamentvinge (s. 2592). NE fot. 1986. – Altar 1594. Ausschnitt mit Sockelvorsprung und Kartusche.

Fig. 14-15. 14. Alterkalk, o. 1860, udført af Johan Christian Nielsen i Kolding (s. 2594). 15. Alterstage, o. 1575, skænket 1663 af Inger Poulsdatter i Kolding (s. 2596). NE fot. 1986. – 14. *Kelch von Johan Christian Nielsen in Kolding, um 1860.* 15. *Altarleuchter, um 1575. Eine Stiftung von Inger Poulsdatter in Kolding, 1663.*

med grå versaler anført citat fra Es. 53,5. Bag på altertavlen ses påskrifter til erindring om tidligere bemalinger, således fra 1902: »Altret blev malet mdcccii af E. Oppenhagen Malermester Kolding« og fra 1963: »Tavlen blev opsat på altret i Seest kirke 1594 og påny stafferet 1698 (urigtigt) og 1902 og 1963«.³¹

Altertavlen, hvis modernisering 1691 vel var en anpasning til den ny prædikestol, kaldes 1700 et slet (glat) snedkerarbejde.²⁴ En ny istandsættelse 1747 nævnes i præstens beskrivelse 1766-69, da tavlen siges at være »af mådelig arbejde«. De daværende malerier, fra 1594, 1691 eller 1747, forestillede i storfelterne Frelseren »iblandt disciplene ved påskelammet og den hellige nadver«, flankeret af hans korsfæstelse (i nord) og opstandelse. Indskrifterne oplyste, at tavlen først var opsat på altret anno 1594, at den påny var renoveret og stafferet 1691, og at en ny renovering skete 1747. Dette seneste arbejde var,

ifølge præsten, bekostet af en ubekendt, idet pengene dertil var fundet i skriftestolen med en seddel om deres anvendelse.¹⁹ Arbejderne 1847 må foruden en fornyelse af topvinger og malerier have omfattet staffering af træværket, formentlig med de gråtoner og hvide søjler, der ses på interiørfotografiet fra o. 1900 (fig. 24).³² Efter indsættelsen af de nuværende malerier 1902 satte de ældre på loftet, hvorfra de to bevarede 1925 kom til Museet på Koldinghus. Malermester Oppenhagens bemaling fra 1902 var mere broget end den nuværende.

Altersølvet (fig. 14 og 17) består af dele fra forskellige tid. *Kalken* (fig. 14) er leveret af guldsmed Johan Christian Nielsen i Kolding (1855-67), 24 cm høj. Foden er cirkulær med graveret bladranke omkring fordybet godronering, der fortsætter op i en høj, konkav stilk, på hvis knopagtige, øvre afslutning rankemotivet er gentaget. Det høje, svajede bæger er glat. Johan

Christian Nielsens stempel (Bøje 1982, nr. 6630) ses på standkanten, hvor også kirkens navn er graveret (nyere versaler). *Disken* (fig. 17) er ældre, udført af guldsmed Didrik Seede i Kolding (1637-58), tv. 13 cm. På fanen ses et graveret cirkelkors, Didrik Seedes stempel (Bøje 1982, nr. 6561) samt kirkens navn som på kalken. En tilhørende *†kalk* nævnes i inventariet 1700,²⁴ 1740 kaldes kalk og disk nye med forgyldning. 1748 var sættet til opforgyldning hos guldsmed Gert Thorbrügger i Kolding, og 1752 indkøbtes et silketørklæde til sættet,¹¹ hvis gamle kalk nævnes endnu 1862.¹³

Oblatæske (fig. 18), 1700, af sølv, med giverinitialerne M.K.M., udført af guldsmed Didrik Hansen Buch i Kolding. Den cylindriske æske, 4 cm høj, tv. 8 cm, har svagt hvælvet låg med profileret rand. På låget er graveret et krucifiks, flankeret af »Anno/ 1700« og med initialerne »M.K.M.« ved korsets fod. Didrik Hansen Buchs stempel (Bøje 1982, nr. 6574) ses på æskens underside, en nyere mærkning med kirkens navn på lågets kant. Æsken nævnes i 1700'ernes inventarier, 1740 som en liden sølvæske, som ej er forgyldt.¹¹ 1867 ønskedes brødæsken forstørret.¹³

Nyere *alterkande* af messing, 23 cm høj, mærket med kirkens navn. En *†alterkande* af tin ønskedes anskaffet 1846.²¹

Fig. 16. Sygesæt, o. 1850, udført af Gotthelf Andreas Hestorff i Haderslev (s. 2595). NE fot. 1986. – *Kran-kengerätesatz von Gotthelf Andreas Hestorff in Haderslev, um 1850.*

Sygesæt (fig. 16), o. 1850, udført af Gotthelf Andreas Hestorff i Haderslev (†1868). Kalken har sekstunget fod, knop i form af en flad kugle med rudebosser samt halvkuglebæger. Under foden ses guldsmedens stempel (Bøje 1982, nr. 7441) tillige med vægtangivelsen 13 1/2 lod. *Disken*, tv. 8 cm, er glat med stemplet på undersiden. Sygesættet nævnes tidligst 1862. Da eksisterede tillige et ældre *†sygesæt* af tin,¹³ forment-

Fig. 17-18. 17. Alterdisk, o. 1650, udført af Didrik Seede i Kolding (s. 2595). 18. Oblatæske 1700, med giverinitialerne »M.K.M.«, udført af Didrik Hansen Buch i Kolding (s. 2595). NE fot. 1986. – 17. *Patene von Didrik Seede in Kolding, um 1650.* 18. *Oblatendose mit Stifterinschrift »M.K.M.«, von Didrik Hansen Buch in Kolding, 1700.*

lig fra slutningen af 1600'rne og identisk med en firkantet tinflaske med »skruer« til vin, der nævnes i inventariene 1700²⁴ og 1740.¹¹ Sættet kan have mindet om et bevarer i Darum kirke (Gørding hrd.), jfr. også en tinflaske fra Jerne kirke (s. 987).³³

Alterstager (fig. 15), o. 1575, skænket 1663 af Inger Poulsdatter i Kolding. Stagerne er af gotisk form, 36 cm høje (med lysetorn 45 cm). Fod- og lydeskål er profilerede og næsten ensdannede, den første lidt større og forsynet med tre løvefødder. Skaftet er cylindrisk med tre skaftringe, af hvilke den midterste står skarpt frem. På fodskålen er graveret »1663«, på lydeskålen versalerne: »Inger Povel. S: M. E. i Colding hafver disse tvende Lystager for æret Gvd til ære Seested Kierkis Altre at bepryde«. Den efter navnet anførte forkortelse kan eventuelt opløses: S(alig) M.'s E(nke). Lysetornene er fornyet i jern. Stagerne nævnes i 1700'ernes inventarier og deres indskrift gengives i præstens indberetning 1766-69.¹⁹ 1862 siges de at være fundet i præstegårdens have, hvor de havde væ-

Fig. 19. Døbefont, romansk af granit (s. 2597). NE fot. 1986. – *Romanische Granittaufe*.

Fig. 20. *Dåbsfad, o. 1650 (s. 2597), nu i Museet på Koldinghus. LL fot. 1981. – **Taufschüssel, um 1650*.

ret nedgravede.¹³ Samtidig nævnes endnu et sæt *†alterstager* af malm med »sag og slukker«¹³, der kan have tjent, mens de gamle var borte.

En nyere *syvstage* er ifølge indskrift skænket til minde om stiftsprovst Ludvig Helmer Larsen, sognepræst 1885-95.

†Messehagler. En professionel kirketyv, Mads Jespersen, havde før 1635 frastjålet kirken (»Siersted« kirke i Koldinghus len) en messesærk, som han derefter havde solgt til Anne Pedersdatter i Vilstrup.³⁴ 1700 omtales en hagel af rødt fløjel »med virket guldarbejde på ryggen«,²⁴ vel den, der 1740 nævnes som helt gammel og brøstfældig, af rødblommet fløjel med smalle guldguloner. En ny skænktes 1741¹¹ af konferensrådene Bielke (jfr. *†alterklæde*, lysekrone og *†gravsten* nr. 2).¹⁹ Den omtales 1858 som gammel, af sølvmor, fra 1741 (dvs. med årstal), og ønskedes erstattet af en ny af rødt silkefløjel med guldguloner.²¹ Det var øjensynlig sket 1862, da inventariet anfører en hagel af fløjel med guldkors.¹³

Altersranken, fra 1870, er halvcirkulær med drejede balustre. Træet står malet i gråtoner med lidt guld. Knæfaldet har lysegråt betræk, 1891 ønskedes det udstoppet og betrukket med rødt plys.¹³ En god og bekvem *†altersranke* nævnes

1792,³⁵ 1846 ønskedes den gjort bredere.²¹ En ny *†knceleskammel* til præsten ønskedes anskaffet 1887, dobbelt så bred som den gamle.²¹

Døbefont (fig. 19), romansk af rødlig granit, 87 cm høj, kummens tv. 73 cm. Foden er kvadratisk med kantet vulst ved overgangen til et kort cylindrisk skaft i to afsæt. Den ligeledes cylindriske kumme er glat med en indristet konturlinje langs mundingsranden. Fordybningen er regelmæssig, og ved randens inderkant ses fire regelmæssigt anbragte indhugninger, 4×5 cm, 0,5 cm dybe, vel for fastgørelse af et *†låg* (jfr. ndf.). Fonten, der nu savner farvespor, ønskedes 1882 renset.¹³ 1862 stod fonten ved indgangen til koret, øjensynligt op mod korbuens nordre vange,¹³ hvor den havde plads indtil 1963. Nu i skibets nordøsthjørne.

Dåbsfadet er fra 1895,¹³ af messing, tv. 63 cm, med graveret blomsterranke på fanen samt nyere påskrift »Seest Kirke«. Det tidligere **dåbsfad* (fig. 20), anskaffet efter 1846, er fra o. 1650, også af messing, ottekantet med cirkulær fordybning, tv. 35 cm. På fanen opdrevne ranker med æbler og drueklaser; talrige reparationer. 1700 fandtes i fonten hverken bækken eller fad.²⁴ 1846 ønskedes fonten forsynet med en træring, hvori fadet kunne ligge. Siden 1925 i Museet på Koldinghus (inv. nr. 6570).

En *†dåbskande* af tin nævnes i inventariet 1862.¹³

Indhugninger i fontens mundingsrand tyder på tilstedeværelsen af et måske oprindeligt *†fontelåg* (jfr. ovf.).

**Korbuekrucifiks* (fig. 36), 1736, i yderst primitive former. Kristusfiguren, af eg, 139 cm høj, hænger i stift strakte arme, hovedet holdes højt, kroppen lodret, og højre fod er drejet ind over den venstre. Tornekronen er flettet med indborede torne, hår og fuldskæg har skematiske lokker, ansigtets træk er råt angivet. Den klumpede krop har sært skrånende skuldre, ribbenene er groft markeret, navlen tydelig, lændeklædet fremtræder ganske kort med egenartet krøllede folder. Korset, af blødt træ, 200 cm højt, er glat med enderne udsavet i liljeform. Oprindelig, måske lidt opmalet staffering. Hår og skæg er brunt, hudfarven har røde blodstænk, lænd-

Fig. 21. Prædikestol 1663, opsat af stiftsskriver Anders Madsen (s. 2598). NE fot. 1986. – *Kanzel, errichtet vom Stiftsschreiber Anders Madsen, 1663.*

klædet er forgyldt, korset brunt med lysgrå kant og forsiring af liljeenderne. Under fødderne er malet en dødningeskal med knogler, på øvre korsarm en skrifttavle med »INRI« og på den vandrette korsarm flankeres Kristi hoved af giverinitialer og årstal (hvide versaler): »H.H.S. K.P.D./ 1736«. Krucifikset omtales ikke i inventariet 1862. Formentlig var det allerede da på kirkeloftet, hvor det nævnes 1901.¹³ Siden 1925 i Museet på Koldinghus (inv. nr. 6558).

Fig. 22. *Altermaleri 1847, Bønnen i Getsemane (s. 2593). Nu i Museet på Koldinghus. LL fot. 1981. – *Altargemælde, 1847, Ölbergscene.

Et mindre *krucifiks*, fra 1864, er skåret i eg af billedskærer C. T. Reitzel, figuren 53 cm høj, korset glat, 112 × 47 cm. Bagpå indskåret: »C. T. Reitzel 1864 Kiøbenhavn«. Krucifikset var indtil 1963 mørklakeret og hang i korbuen over fonten (jfr. fig. 24). 1963 anbragt på skibets nordvæg, siden 1990 henlagt på kirkeloftet.

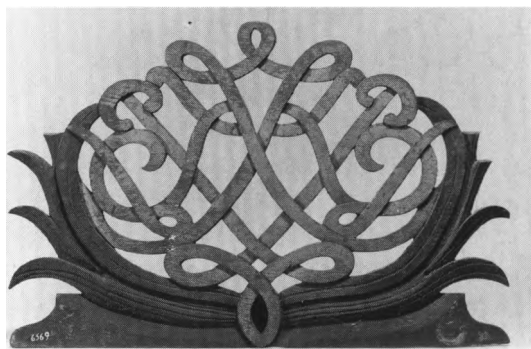

Fig. 23. *Topstykke med spejlmonogram »KPD« og årstal (17)36, muligvis fra (†)korgitter (s. 2598). LL fot. 1981. – *Aufsatz mit Spiegelmonogramm »KPD« und Datum (17)36, möglicherweise von (†)Chorgitter.

(†)Korgitter(?), 1736. Et *topstykke (fig. 23) af egetræ med bladindfattet, gennembrudt spejlmonogram »KPD«, 45×70 cm, stammer muligvis fra et korgitter samtidigt med korbuekrucifikset fra 1736 (jfr. ovf.). Initialerne svarer til sidste del af giverinitialerne (hustruens) på krucifikset, hvorfor topstykket må have haft en pendant med mandens initialer. Denne må tilsvarende have suppleret de nu manglende cifre i et malet årstal »1736«, hvoraf »36« læses for neden på det bevarede topstykke. Dets farver er oprindelige, tallene hvide på brun bund, monogrammet forgyldt, bladene grønne. Topstykkerne kan have kronet dørene i et korgitter eller eventuelt hidrøre fra en *†*præste- og skriftestol i koret (jfr. ndf.). Topstykket henlå før 1925 på kirkens loft, hvorfra det er kommet til Museet på Koldinghus (inv. nr. 6569).

Prædikestol (fig. 21), 1663, et ret enkelt arbejde i bruskbarokstil, ifølge en forsvunden indskrift opsat af stiftsskriveren Anders Madsen. Kurven består af fem arkadefag, flankeret af glatskaftede frisojler med profileret halskapitæl, profilbase samt skaftning. Arkadernes rammeværk, der står på en tandsnitliste, er udsavet i gennembrudte bruskformer og pålagt felternes panel. Pilasterkapitæler og -baser er enkelt profilerede, bueslaget deles af en midtkonsol, og sviklerne har kuglebosse. Postamentet, med glatte felter, har profiler, der forkrobber sig om fremspring med ovale bosser. Herunder flankerer drejede knopper hængestykkerne, der er udsavet i gennembrudt form. Frisen minder om postamentet men har på fremspringene diamantbosse med konkave indsnit i siderne, og kronlisten ledsages af tandsnit i to rækker. Dækplanken er fornyet 1963, det samme gælder læsepulten (en ældre ses fig. 24). Prædikestolen er opsat syd for triumfbuen på en trekvartrund, muret pille, der har klokkeformet fod og kraver ud i to afsæt under kurven. Prædikestolspillen og opgangen gennem triumfmuren er formentlig ældre end den nuværende prædikestol (jfr. ndf.).

Prædikestolens himmel springer frem fra væggen med fem fag, hvis gennemløbende frise kantes af profillister og tandsnit under gesimsen. Over hjørnerne står drejede spir, flanke-

Fig.24. Indre set mod øst. Fot. o. 1900. – *Kircheninneres gegen Osten. Bildaufnahme um 1900.*

rende topstykker i form af enkelt udsavede bruskkartoucher. Loftet har radiære profilribber, udgående fra en stor midtroset med nedhængende Helligåndsdue.

Prædikestolens staffering fra 1963 svarer til altertavlens, i postamentfelterne er med sorte versaler anført citat fra Luk. 11,28, i himlens frise tilsvarende fra Ap.G. 4,29.

Prædikestolen, der må have overtaget sin plads og underbygning fra en ældre (jfr. ndf.), nævnes 1700 som vel ved magt.²⁴ 1766-69 kaldte præsten den mådelig. Han kunne da endnu læse den oprindelige indskrift på himlens frise: »Anno 1663 haver Ærlige og Velfornemme Mand Anders Madsen Stigtskriver over Riiber Stigt ladet denne Prædikestol opsætte og staffere«. Om også de malerier, han da omtalte i felterne, var oprindelige, vides ikke bestemt,

idet de også udmærket kan have været fra 1747 (jfr. altertavle). Malerierne forestillede »vor Frelser, afmalet midt imellem de fire evangelister«.¹⁹ 1847 fik opgangen nyt trækværk, stentrappen blev istandsat og træværket maledes,²¹ formentlig med den staffering, der ses endnu på interiøret fra o. 1900 (jfr. fig. 24). Grundtonen var øjensynligt grå, i felterne var malet blomster og aks, og indskrifter (fraktur) anførte i postamentfelterne de Kristne dyder, på himlens frise citat fra Luk. 11,28. Stolen havde 1862 beklædning med rødt klæde og guldfrynser, der fornyedes 1866 og 1892.¹³ En ny bemaling ved malermester Oppenhagen 1902 (med bibeholdte indskrifter) eksisterede til prædikestolen 1963 fik sin nuværende fremtræden.

†Prædikestol, 1593? Triumfmuren, fra renæssancetiden, har fra første færd været udformet

Fig.25. Præsterækketavle 1763 (s. 2604), tillige mindetavle over givener, regimentsskriver Simon Seest's morfar og oldefar (begge præster) samt forældre. NE fot. 1986. – *Pastorentafel, die gleichzeitig als Gedenktabel für Familienmitglieder des Stifters, Krongut-verwalter Simon Seest, dient. 1763.*

med den eksisterende gennemgang for en samtidig †prædikestol (jfr. s. 2586).

Stolestader, 1963, med brede, svagt buet afsluttede gavle i glat træ. Bemaling i lysgrønt med lidt gråt og rødt.

†*Stolestader*. Kirkens stoleværk var i krigstiden 1657-60 »ganske kommen bort«, hvorfor det 1669-70 måtte gøres af ny. Hertil brugtes ialt 73 alen fodlægter, seks tylder tørre deller (købt hos Mads Thomsen i Kolding), to tylder lægter, »som mandfolkene lege armene på«, samt 350 søm. Regnskabet angiver endvidere arbejdsløn til snedkeren og hans svend i otte uger, hvor de var på kost, samt udgifter til at hente dem fra

Kolding til Seest med heste og vogn medsamst deres redskaber, og derfra tilbage igen.⁸ De ny stole betegnedes 1700 som værende af fyr og »gode nok«,²⁴ men ansås 1714 ikke for tilstrækkelige. I mandssiden (i syd) fandtes da 13 stole mellem prædikestolen og kirkedøren, bag døren to med plads til yderligere én. Bagved konernes stader stod to lange stole og i tårnrummet fem korte ved hver side. Pladskravet, der skyldtes Vranderups indlemmelse i Seest sogn, blev imødekommet 1716 ved opsætningen af kirkens vestpulpitur (jfr. ndf.), hvorpå øjensynligt 2×4 stole fik plads; til »rækværk« (ryglæn) i mandstolene medgik fire fyrrelægter.³⁶ 1743 betaltles Mikkel Nielsen snedker i Kolding for at have genopsat tårnets stole, som var »opbrækket«, og for at forsyne dem med nye sæder og armlæn; endvidere reparerede han pulpiturets stole med nye armlæn og stivere.¹¹ 1846 nævnes stole i korets nordside; de ønskedes fjernet, lige som kirkestolene i det hele taget måtte repareres eller fornys.²¹ Året efter indsattes ny stolestader, der ifølge inventariet 1862 var af fyr, egetræsmalede, uden døre, med »ryggelænder«.¹³ Kort efter må stolene atter være blevet forandret (eller fornyet?) med de fyldingsryglæn, der ses på interiørbilledet fra o. 1900 (fig. 24). Gavlene havde da en svajet håndstøtte, der udgik fra høje, kantede spir. Disse gavle udskiftedes 1902 med enkle, retkantede fyldingsgavle, der tjente til det nuværende stoleværk indsattes 1963.

En ny †præste- og skriftestol bekostedes 1669/70,⁸ og 1867 lagdes nyt gulv i præstens stol,²¹ der da stod i korets nordvesthjørne.¹³ 1887 fjernedes stolen, idet præsten fik plads bag altret.²¹ Det er muligt, at et *topstykke med spejlmogrammet »KPD« (fig. 23) stammer fra stolen, der i så fald er blevet istandsat og moderniseret 1736 (jfr. (†)korgitter?). En †degnestol stod 1862 i korets sydvesthjørne.¹³

†*Herskabsstol*, o. 1770, 1792 omtalt som en særskilt, indelukket stol, indrettet for over 30 år siden af Ditlev von der Lieth, Vranderup Hovgård (ejer 1767-73, jfr. †gravstennr. 3). 1792 brugtes stolen af kirkens gamle ejer, Lauritz Smidt.³⁷

Pengeblok, snarest fra 1600'rne, egetræ, 90 cm høj. Underdelen har affasede hjørner, overdelen

Fig.26. Indre set mod vest med pulpitur fra 1716 (s. 2601). NE fot. 1986. – *Kircheninneres gegen Westen mit Blick auf Empore von 1716.*

dækkes af jernbeklædning og -beslag med overfaldslukke. Metallet synes fornyet o. 1800 lige som forsidens låge (af fyr) og oversidens dæklade med skålfordybning og pengeslids. Træet står blankt forneden, metallet gråmalet. Ved indgangen.

†*Pengetavler* til ombæring i kirken nævnes 1862;¹³ en ny anskaffedes 1867.²¹

Klingpung (fig. 30), 1741, skænket af rådmand Ebbe Christensen Leeh (†1746) og hans hustru, i Kolding. Skaftet er drejet og sortmalet, posen af rødt fløjls med kant i gyldent possementværk. Fra posen hænger i kort lænke en lille sølvklokke med profilering og omløbende, graveret kursivindskrift: »Raadm(and) Ebbe Chrestensen Leeh Sara Chrestens d(atter) Kulerup 1741«. Endvidere ses mærkning med kirkens navn. Konserveret i Nationalmuseet 1964. En ældre

†*klingpung*, nævnt 1719 som »borddyret«,²² var 1740 ganske brøstfældig på en derom værende liden sølvring.¹¹

Pulpitur (fig. 26), 1716, opført efter kongelig bevilling (23. nov. 1714) af kollekt til et pulpiturs opbyggelse i Seest sogn, og der ikke var plads til de unge folk i kirken (jfr. †stolestader).³⁶ Pulpituret er indrettet til orgel 1866, da dets underbygning fornyedes med de nuværende jernsøjler; opgangen, i nordvest, er fra 1963.

Brystningspanelet, af fyr, har under en gennemløbende frise 13 høj rektangulære profilfyldinger, adskilt af en enkel, forsænket dekoration. Profillister kanter frisen og afslutter panelet forneden.

Mens fyldningernes malerier er de originale fra 1716, fremdraget 1963, står pulpituret i øvrigt

Fig. 27. Lysekrone 1730, skænket af Henrik Bielke til Langholt (s. 2605). NE fot. 1986. – *Kronleuchter gestiftet von Henrik Bielke zu Langholt, 1730.*

med en bemaling fra restaureringen dette år, svarende til altertavlens; i frisen er anført citat fra Ef. 2,19-20. Malerierne (fig. 28), der ifølge kirkens regnskab skyldes Hinrich Sønnichs i Haderslev, viser Kristus og apostlene, til dels efter samme forlæg som på pulpiturer fra Folding (Malt hrd.) og Tystrup (DK.SJyll., 296f.). Alle er vist med attributter, stående i et åbent landskab på baggrund af en lysblå himmel med store skyer; klædningerne er røde, grønne, blå, brune og hvide. Fra syd ses: 1) Bartolomæus, lænet mod et bord, hvorpå står et stort fad med hans afflåede, delvis nedhængende hud. Venstre hånd holder kniven ud fra benene, den højre støtter mod fadets kant. 2) (Fig. 28) Judas Taddæus i et bjerglandskab, gående imod venstre med dramatisk flagrende kappe og et nedadpegende spyd i venstre hånd. 3) (Fig. 28) Johannes, skæglos, hans højre hånd hæver pennen, den venstre, med blækhus, støtter en opslået bog mod det fremsatte højre knæ; ved højre fod ses ørnen. 4) (Fig. 28) Andreas, behageligt lænet til sit skråkors med venstre hånd under hovedet og det aflastede venstreben lagt foran det højre. 5) Jakob den yngre med lukket bog under højre arm, den venstre holder fakbuen ud til siden. 6) Peter i et bjerglandskab, med dobbeltnøgler i

højre hånd, den venstre støtter en opslået bog imod hoften. 7) Kristus som Verdens Frelser med højre hånd løftet og et stort, skråtstillet korsæble i den venstre; i baggrunden en ruin. 8) Mattæus, gående imod beskueren med blikket fæstnet i en opslået bog, der ligger på hans højre hånd; venstre hånd sætter hellebarden med spidsen i jorden. 9) Paulus, stående solidt med en bog under højre arm, venstre hånd hviler på parerstangen af sværdet, der er sat med spidsen i jorden. I baggrunden anes en by. 10) Filip, med venstre arm lagt om sit jævnstore kors, højre hånd holder en bog imod hoften. 11) Simon, hvis venstre hånd er slået ud til gestus, den højre støtter en stor skovsav, der står skråt foran hans krop. 12) Tomas, stående med vægten på højre fod, højre hånd holder en lukket bog, den venstre hæver vinklen i vejret. 13) Mattias, lænet mod et bord, hvorpå venstre hånd hviler; højre hånd holder øksen ud fra hoften med bladet opefter.

Regnskabet for pulpiturets opførelse 1716 anfører udførligt de anvendte materialer inklusive lim, søm og jern til fire store bærende muranker. Hovedarbejdet leverede to snedkere fra Kolding, mureren huggede huller i muren, bl.a. til en dør for opgangen, mens kvitteringen for »dass Schilder und Mahlerarbeit« bærer underskriften »Hinrich Sønnichs, Hadersleben, Brechling Schilder«.³⁶ 1749-50 betaltes Mikkell Nielsen snedker for arbejde med et skærværk (en skillevæg) på pulpituret,¹¹ der 1766-69 omtales som bygget af Frederik IV, da sognet nu var blevet mere folkerigt. Malerierne omtales som Vor Frelser mellem de tolv apostle, et arbejde, der – skønt en del forslidt – var meget smukkere end altertavle og prædikestol. Under billederne læstes følgende vers: »I Kiere folk, som her med andagt, roe og Liise/ Maa høre Livsens Ord og Livsens Herre priise,/ af Hiertet siiger Tak Kong Frederic dend fierde,/ Som Eder dette Stæd saa mindelig forærede/ Anno 1716 d. 24 Sep.«.¹⁹ 1830 måtte tralværket ved pulpituropgangen fæstes,²¹ og 1847 opmaledes pulpituret, dog under bibeholdelse af malerierne. Ved indretningen til orgelpulpitur 1866 blev underbygningen fornyet med de nuværende jernsøjler, de fire midterste malerifyldin-

Fig.28. Pulpitmalerier 1716, apostlene Judas Taddæus, Johannes og Andreas, udført af Hinrich Sønnichs (s. 2602). NE fot. 1992. – *Emporenbilder mit Aposteldarstellungen von Hinrich Sønnichs, 1716.*

ger toges ud af hensyn til orglets facade, og de øvrige overmaledes med resten af pulpituret. Herefter læstes kun orglets giverindskrift (jfr. ndf. torgel nr. 1) samt på den vestligste loftsbjælke over pulpituret en indskrift fra 1847: »År 1716 den 24. september blev dette pulpitur opsat, 1847 blev kirkens indre istandsat og opmalet«. ¹³ Ved orgelfornyelsen 1919 sattes tre nye fyldinger i brystningen, atter erstattet med de oprindelige 1963, ³⁸ da malerierne blev genfremdraget og pulpituret fik sin nuværende fremtræden.

Orgel, 1964, oprindelig med seks stemmer, ét manual og anhangspedal, bygget af Frederiksborg Orgelbyggeri, Hillerød. 1980 restaureret, ombygget og udvidet med én stemme af samme. Disposition: Manual: Gedakt 8', Spids-gamba 8', Principal 4', Rørføjte 4', Waldføjte 2' (1980, erstatter oprindelig Oktav 2'), Mixtur II. Pedal: Subbas 16' (1980). Orglets tredelte facade med piber af tinlegering er tegnet af J. K. Jepsen, Kolding, to tilføjede, flankerende pedalhuse med bemalede træpiber af Rolf Graae. Bemaling som altertavlen. På pulpituret.

†*Orgler*. 1) 1866, med fire stemmer, bygget af Knud Olsen, København, ³⁹ på facaden indskriften: »Givet af Jens Nielsen og hustru den 6. juli 1866«. ¹³ På vestpulpituret, indfældet midt i brystningen. 2) 1919, med seks stemmer, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen. ⁴⁰ Disposition: Bordun 16', Principal 8', Gedakt 8', Salicional 8', Voce Celeste 8', Octav 4'; oktavkoppel, svelle. Pneumatisk aktion, bælghventillade. ⁴¹ Orglets facade, der er delvis bevaret på kirkeloftet, havde tre attrappibefelter med udskåret løvværk i barokstil samt flankerende pilastre og tandsnitsgesims. På vestpulpituret, midt i brystningen.

Salmenummertavler. 1) 1990, 102×51 cm, hvidmalet med sorte hængecifre. En række ældre er henlagt på loftet: 2) O. 1850, med svajfet overkant, udført af to fyrrebrædder, 82×33 cm, sortmalet til kridtskrift. 3) O. 1900, af fyr, 65×40 cm, med trekantgavl, profilramme og sort bemaling med påskrifterne (fraktur) »Daab« og »Altergang«, hvorunder der er plads til at skrive med kridt. 4-5) O. 1900, ens, 129×83 cm, med trekantgavl og kuglespir samt to forsænkede fel-

Fig. 29. Riffelmaleri, o. 1750, Kristus på korset med Maria Magdalena omfavnende dets fod, erhvervet 1879 (s. 2604). NE fot. 1986. – *Geriffeltes Gemälde: Der Gekreuzigte und Maria Magdalena unten den Kreuzesstamm umfassend. Um 1750. Erworben 1879.*

ter til skydecifre. Grå bemaling, †*Salmenummer-tavler*. En tavle til kridt fra o. 1875 ses på interiøret fra o. 1900 (fig. 24), en stor tavle fra 1963 på fotografiet fra 1988 (fig. 10).

Præsterækketavle (fig. 25), 1763, tillige minde-tavle over giveren, regimentsskriver Simon Seest's morfar og oldefar (begge præster) samt forældre. Tavlen, 250×147 cm, har kraftig profileret ramme, der i hjørnerne og midt på siderne prydes af pålagte rocailler. Herimellem ses på skraveret bund fyldingsspejle med buede ender. Den originale bemaling er fremdraget 1963 under fem overmalinger. Rammen er rød med sorte fyldingsspejle og forgyldning, det sidste især på rocaillerne, der i øvrigt har rødt og grønt. I den øvre midtrocaille er anført »1763«, som skriftfeltets indskrift i guld på sort bund. Indskriften, i gylden fraktur, indledes med gi-

verens rocailleindfattede mindeindskrift: »Be-kosted/ af hans Kongl. Majst. kam(m)er Raad og Regimentsskriver over Koldinghus amts Rytter Gods/ Simon Seest/ saa vel/ til ære minde af de her anteignede præster hvoriblandt er hands/ mormoders fader hr. Ancher Buch og hands mor Fader hr. Knud Morsleth./ som/ til taknemlig erindring af hands salige Foreldre som her under/ ligge begravne Faderen Jacob Stæphensen og moderen Maren Knudsdatter Morsleth/ som boede og døde her i Seest./ For deris ifor ham givne gode og christelige opdragelse«. Herefter er præsterækken anført med en overskrift, der gentager indskriften på en †tavle fra o. 1566 (jfr. ndf.). Under året 1714 er indføjet en tak til Frederik IV for kaldets forøgelse med Vranderup by og mølle: »...Haf tak kong Fri-derich for denne store naade/ for denne Gave som kom Præsten her til Baade/ Gud være kon-gens Løn og lad det gaa ham vel/ Gud evig Glæde ham og hans til Liv og Siel«.

1873 hang tavlen midt på skibets nordvæg, 1963 blev den flyttet til koret, 1990 til sin nu-værende plads østligt på skibets nordvæg.

En †*tavle* fra 1566 eller tiden derefter var opsat til minde om sognets overførsel fra Slesvig til Kongeriget (jfr. s. 2583). Indskriften gengives 1759 og 1769⁴² og er gentaget på præsterække-tavlen fra 1763 (jfr. ovf.): »Anno 1566 udi høy-lovlig høysalig Kong Friderich dend 2dens Tiid haver hertug Hans af Holstein givet Seest fra Holstein under Dannemarkes Crone tilform et annex til Wonsyld og Dalbye«.⁴³

Riffelmaleri (fig. 29), o. 1750, visende, fra den ene side, Kristus på korset med Maria Magda-lena omfavnende dets fod (fig. 29), fra den anden Opstandelsen. Olie på fyrretræ i rødlig, til-dels mørke toner, 80×56 cm (lysningen). Samti-dig, bred ramme i fyr med profillister, forkrøb-bende om pyramidebosses i hjørnerne og midt på siderne. Rammen er sortmalet med gyldne lister. Maleriet er først erhvervet til kirken 1879, da det omtales som et dobbeltbillede.²⁸ Op-hængt vestligt på skibets nordvæg. En restaure-ring er foretaget i Nationalmuseet 1963.

Et **portræt-maleri* (fig. 31), vistnok fra 1782, vi-ser Mathias Humblet (†1784), kapellan hos fa-

deren, sognepræst Christen Humblet. Olie på lærred, 73×56 cm (lysningen). Mathias Humblet ses i brystbillede, sortklædt med kort, grå paryk og pibekrave. Bag på lærredet er anført en delvis latinsk, skadet indskrift med oplysningerne, at han var født i Seest præstegård 1739, kaldet 1771, død 1784 og malet i en alder af (vistnok) 43 år, altså i 1782. Maleriet, der mellem 1877 og 1885 skal være »generhvervet« til kirken,²⁸ blev 1925 afgivet (uden ramme) til Museet på Koldinghus, hvor det er restaureret 1922 og forsynet med ramme (inv. nr. 6571).

Lysekroner. 1) (Fig. 27), 1736, skænket af Henrik Bielke til Langholt (†1736, jfr. †alterklæde, †messehagel og †gravsten nr. 2). Kronen har bælusterstamme, 59 cm høj, med dobbeltørn og hængeskæppe samt 2×6 S-svungne arme, der bærer flade, tildels fornyede lyseskåle. Mellem de to rækker arme ses pyntearme i form af små springdelfiner. På hængeskæppen er graveret med skriveskrift: »Givet af her under i Gud hvilende Høiædelbaarne Herr Conference Raad og Jægermester Henrich Bielke til Langholt, som sit lif begyndte i Kiøbenhavn Aar 1683, og endte paa Vrandrup hov gaard 1736«. I gammelt jernophæng med kugler, østligt i skibet. 1740 hang

Fig. 30. Klingpung 1741, skænket af rådmand Ebbe Christensen Leeh, Kolding, og hans hustru Sara Christensdatter Kulerup (s. 2601). NE fot. 1986. – *Klingelbeutel, 1741. Eine Stiftung des Rats Herrn Ebbe Christensen Leeh, Kolding, und seiner Ehefrau Sara Christensdatter Kulerup.*

Fig. 31. *Portrætmaleri af kapellanen Mathias Humblet, vistnok 1782 (s. 2604). Nu i Museet på Koldinghus. LL fot. 1981. – **Bildnis des Hilfsgeistlichen Mathias Humblet, wohl 1782.*

kronen i koret,¹¹ frem til 1963 vestligst i skibet. 2) 1872, nogenlunde tilsvarende, med indskrift (fraktur): »Anskaffet 1872 for det af Jens Peder Vissing til Seest Kirke skænkede Legat«. Vestligt i skibet, †*Lysekroner.* O. 1885 nævnes fem store hængelamper,¹³ formentlig de krystalkroner til petroleum, der ses på interiøret fra o. 1900 (jfr. fig. 24).

†*Ligbarer.* 1669/70 betaltes for træ til en ny ligbære,⁸ vel den, der 1740 omtales som gammel og brøstfældig, »til store lig«. Da fandtes også en liden bære i god stand.¹¹ 1745 nævner inventariet kun én ligbære, der 1750/51 udskiftedes med en ny. Hertil anvendte Mikkelt snedker, foruden fyrretræ, fire stykker egetræ til drejede piller (ben) samt lim og kønrøg til at sværte baren med. 1764 måtte der gøres et nyt, drejet ben til baren, og den forsynedes med fire nye knægte.¹¹

Klokke (fig. 32), 1300'rne, tv. 71 cm, skriftløs, med ottekantede, glatte hanke, profileret hals og slagring samt to snoede lister, der ind-

fatter et (tomt) skriftbånd om halsen (Uldall, 53). 1742/43 gjordes en ny aksel til klokken,¹¹ der 1791 var uden al mangel og hørtes lydelig overalt i sognet. Synet tilføjer, at kirkeejeren, en selvejerbonde, også havde lært sig at drive handel med klokkens ringen, idet han tog betaling, når der ringedes ved ligbegængelse, »i hvilket han ventelig har søgt at efterligne de anselige kirkeejere omkring sig, for dog i noget at kunne synes lige så fornem og tillige ligeså vinstsyg som de andre«.¹² Klokken, med bom fra 1954, må før tårnets opførelse antages at have hængt i en $\dagger$ klokkestabel. Nu i tårnets nordre glug.

En $\dagger$ klokkestol, der 1742/43 fik nye fodstykker,¹¹ omtales 1826 som stærk.⁴⁴

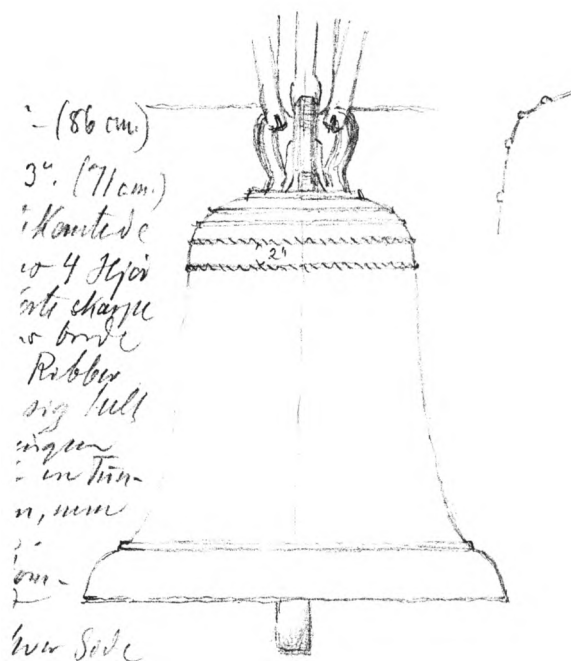

Fig. 32. Klokke, 1300'rne (s. 2605). Efter tegning af F. Uldall 1901. – *Glocke*, 14. Jh.

GRAVMINDER

Mindetavler. 1) Opsat 1763 over Ancher Buch, Knud Morsleth, Jacob Stæphensen og Maren Knudsdatter Morsleth, se præsterækketavle.

2) Efter 1917 opsat over lægmissionær dr. med. Marie Holst, *6. dec. 1866 på Virkelyst i Seest, †18. feb. 1917 i Mardan nær Afghanistans

grænse (Indien). Hvid marmortavle, 76×62,5 cm, med svagt gavlformet afslutning og fordybet frakturindskrift, optrukket med guld, nederst citat fra Sl. 16,6. Tavlen havde oprindelig form som en cippus med akroterier foroven, plint forned, samt en ca. 15 cm bred ramme og hang på skibets nordvæg. Nu på tårnrummets vestvæg, nord for indgangen.

Epitafium. o. 1796 over Benjamin Georg Sporon, konferensråd og amtmand over Koldinghus amt (jfr. tåben begravelse og kisteplade), *3. juni 1741, †23. marts 1796. Hvid marmortavle 64×46,5 cm, med fordybet skriveskrift, optrukket med guld. 1876 opsat i tårnrummet over døren ind til kirken; nu på vestvæggen, syd for indgangsdøren.

Gravsten. 1) Romansk, af granit, ca. 90×35-30 cm, trapezformet med kantstav og reliefhugget processionskors på en aftrappet fod. Indmuret mellem de to vestre vinduer i skibets sydside, hvidtet og delvis dækket med puds. Muligvis indsat før opførelsen af det senmiddelalderlige våbenhus, hvis tagspor krydser stenen.

2) O. 1737 over sognepræst Mathias Christensen Humblet, †1737. »[Psal: 84. v: 7] / De [som Lære, blive prydede me]d mange / [Velsignelser. / Herunder Hviiler i Herr]en / [Dend] / V[el-ærværdige og Høylærde Gud]s Mand / [Mag: Matz Humblet / fød i Stenderup Præstega]rd / [d(en) 12 April 1658 / Som Var / SognePræst til Meenighed]en / [i Seest udi 44 aar / Og døde salig den 15 September / 1737 i sit 80 Aar / Gud give Ham en glædelig og ærefuld / Opstandelse paa dend yderste Dag]«. ¹⁹

Gravstenen, der er delvis dækket af dørtrin og karm ved indgangen til tårnrummet, er af grå kalksten, 161×148 cm, og har et ovalt, næsten udslidt indskriftfelt med indhuggede versaler. Feltet omgives af en laurbærkrans, foroven med løsthængende bånd, forned bånd med hængende blomster omkring en vindrueklase. Skriftfeltet flankeres af joniske søjler med riflede baser; på søjlepostamenterne er timeglas (til højre) og kranium med krydslagte knogler. Stenens hjørner har rester af cirkelmedaljoner med evangelistsymboler, øverst til venstre ses kun indskrift (indhuggede versaler) »[Lu]cas«, ne-

derst til højre er et simpelt hugget relief bevaret, og til venstre er der spor af Mattæus; på medaljonkanten indhugget »S. M[attæ]us«. – Lå oprindelig i kirkegulvet, nu i indgangen til tårnrummet.

†Gravsten. 1) O. 1732 over Christine Münster, †1732, og hendes datter Henrica Dorothea Charlotte Mejer, †1732. »Udi Herren hviiler herunder / Dyderiige og Gudelskende / Matrone / Christine Münster, / Som begyndte sit Liv i Hvilsagger / dend 29 April 1696 / Sit ægteskab paa Wrandruphougaard / Med Høygagtbare Hendric Mejer / dend 20 oct: 1730 / Hvor Hun saligen endte sit Liv den 28 Febr: 1732 / 9 Dage efter forløsningen / Med første Livets Frugt / kaldet / Henrica Dorothea Charlotte, / Som 5 dage efter sin Fødsel hensovede / og hidfulde / I Moderens Arm, / Herrens yderste Dag / skee Dem / Til en glædelig Opstandelse! / Moderens Sieglelade«. ¹⁹ Stenen prydedes af to søjler med indskrifterne »Mit liidet Noor af Jesu Bryst / Det patter Jesu Himmel=Lyst« og »Jeg Salighed i Jesu Naun / Fandt i min Jesu bløde Faun«. – 1791 lå stenen antagelig i kirkegulvet. ⁴⁵

Fig. 34. Benjamin Georg Sporons kisteplade, o. 1796 (s. 2608). NE. fot. 1986. – Das Sargschild Benjamin Georg Sporons, um 1796.

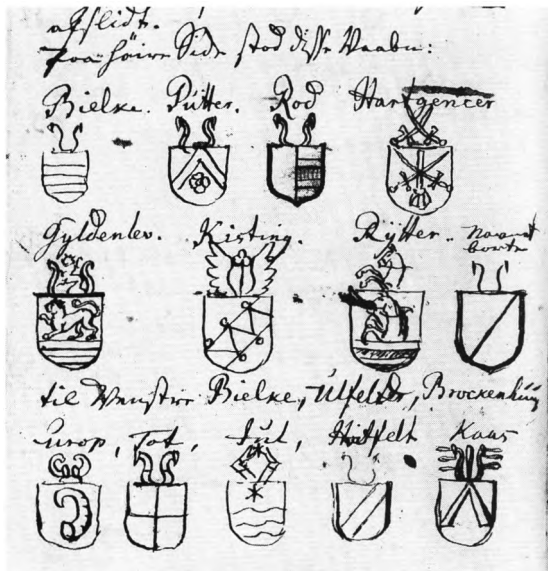

Fig. 33. Våbenskjolde på gravstenen, o. 1736 (nr. 2, s. 2607), over Henrik Bielke til Langholt. Tegning i Søren Abildgaards notebog. – Wappen von Grabstein des Henrik Bielke zu Langholt, um 1736. Zeichnung im Notizbuch Søren Abildgaards.

2) O. 1736, over Henrik Bielke til Langholt (Ålborg amt), †1736 (sml. †alterklæde, †messe-hagel og lysekrone). »Staae Læser og see, / Du som dog intet Kand see / Uden dette Minde / af / Dend Høy= og = Velbaarne / Nu hos Gud Himmel salige / Her Hendric Bielke til Langholt / Kongelig Majestets Conference= og = Etatz-Raad / samt / HoffJægermæster over Destruc-terne / Synder Jylland, Fyen og Alsen, / Som begyndte / Sit Liv dend 12 September 1683 / Sit Ægteskab dend 7 Sept: 1707 / Frembragte ald Hands Levetiid i Naade hos Gud / I Yndest hos Menniskene / indtil / Hands Lives Ende d(en) 15 oct: 1736 / Da Hand overgav / Sin udødelige Siel til Gud / Sit skrøbelige Lægeme til graven / Sit berømmelige Eftermæle til alle Bekiendte. / Her er Bielkes Støv i giemme / Sielen er i Himlen Hiemme / Før Hands ædle Støv opstaar / Aldrig Bielkes Priib forgaar«. ¹⁹

Stenen havde 16 udhuggede, navngivne anevåbener, i 1770'erne aftegnet af Søren Abildgaard ⁴⁶ (fig. 33): i den ene side for Bielke, Ryt-

ter, Roed, Hartgenger, »Gyldenlev« (løve over to bjælker), »Kisting« (zigzagdelt skråbjælke), Rytter og Stygge (skrådelt), i den anden side for Bielke, Ulfeldt, Brockenhuus, Urup, Thott, Juel (stjerne over bølger), Huitfeldt og Kaas. Abilgaard bemærkede: »en kludrer af steenhugger må have udhugget denne steen, thi både skrift og våbner derpå var ilde gjort, og lidet ophøjet i arbejdet, at allerede meget deraf var ukendeligt og afslidt«. – Oprindelig placeret i koret.⁴⁷

3) 1700'rne, antagelig over kammerherre og hofjægermester Ditlev von der Lieth til Vrannderup Hovgård, †1773. O. 1865 lå stenen uden for kirkedøren.²⁸

4) O. 1806, over præsten Niels Grunnet *1734 †1806. O. 1865 lå stenen uden for kirkedøren.²⁸

En *†åben begravelse* for Benjamin Georg Sporon (jfr. epitafium) var o. 1796 indrettet i tårnrummet. O. 1862 sattes kisten ned under gulvet. Fra denne stammer *kisteplade* (fig. 34), o. 1796: »Benjamin Georg Sporon Conferenceraad og Amtman(!) over Koldinghuus=Amt Født den 3die Junii 1741 Død den 23de Martii 1796 Gift i Aaret 1778 med Beata Albertine Koefoed i dette Egteskab havde han Fire Børn, hvoraf Tre med deres Moder begræde Tabet«. Den rektangulære kisteplade, 40,5×23,5 cm, af forsølvet messing, har ovalt, hvælvet indskriftfelt (skriveskrift), med profileret kant og knapper i sviklerne. Nu opsat på egetræsplade og ophængt på tårnrummets sydvæg, vest for vinduet.

Syv hvid-, grå- og sortmalede *†trægitre* på kirkegården ses på Peter Gemzøes maleri fra 1839 (fig. 6).

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprotokol 1862f. Liber daticus o. 1865f. – *LA Åbenrå.* Ribe søndre amts provsti. Kirke- og skolesager m.v. 1822-28. Synsprotokoller for Lø og Møgeltonder hrdr.s provsti 1823-74.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker, VII, 1887, s. 132f. – *Notebøger.* Søren Abilgaard, VIII, s. 92. – *Indberetninger.* J. Helms 1874

(bygning, inventar, gravminder), J. Vilhelm Petersen 1901 (bygning), Ernst Trier 1959 (inventar).

Tegninger og opmålinger. NM2. Tegning af font ved T. O. Schmidt 1902. Grundplan og tværnsnit af bygning ved Henrik Jacobsen 1984. – *KonglBibl.* Tegning af kirken ved Burman Becker 1861.

Historisk indledning ved Michael H. Gelting, beskrivelse af bygning ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Per Nielsen. Tysk oversættelse: Bodil Moltesen Ravn. Redaktionen afsluttet december 1992.

¹ Repert. 2. rk. 1017.

² KancBrevb. 14.nov. 1586.

³ R. Hansen og W. Jessen: Quellen zur Geschichte des Bistums Schleswig, i Quellensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte VI, 1904, s. 262. Jfr. DK.SJyll. s. 31-46.

⁴ Repert. 2. rk. 4857-58, 11804.

⁵ Seest har næppe været anneks til Aller 1508 (ActaPont. V 4147); »Zeest« må være en fejlskrivning. Sognepræsten i »Seestedt« (ActaPont. V 3366) er antagelig en fejlskrivning for Ødsted.

⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv (C 4.168).

⁷ RA. DaKanc. A. 29-30; LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C 4.190).

⁸ RA. Rtk. Rev. rgsk. 274. Regnskaber for kirker i Koldinghus amt 1669-70.

⁹ Maleriet, olie på lærred, måler 28×37 cm. Det er signeret »P(eter) H. G(emzøe) (18)39«. Peter Gemzøe må have malet billedet under et besøg hos sin storebroder Jacob Mathias Gemzøe, præst i Seest 1837-50.

¹⁰ Den nye kirkegård er udformet af landskabsarkitekterne Klaborg, Lindholt og Moos.

¹¹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerghsk. 276-82. Koldinghus rytterdistrikts kirkerghsk. 1719-28, 1738-65.

¹² LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C 4.190).

¹³ Synsprotokol 1862f.

¹⁴ Jfr. Chr. Bartholdy: Tyve Aars Minder fra Seest Præstegaard 1896-1916, i Ribe Stifts Aarbog 1946, s. 63-86.

¹⁵ Trap: Danmark, Ribe amt, 1965. Der foreligger desværre ingen opmåling af fundamentet.

¹⁶ Ifølge Uldall, der besøgte Seest 1887, var gavlen ommuret ca. 40 år forinden, hvilket passer med, at kirken blev hovedrepareret 1847.

¹⁷ Jfr. Brøns kirke. DK.SJyll. s. 1222 og 2701-02.

¹⁸ LA Vib. Ribe bispearkiv. Indberetninger. Kirke- og præstegårdssyn 1793-1825 (C 4.704-10).

¹⁹ LA Vib. Ribe bispearkiv. Indberetninger til biskop Bloch 1766-69 (C 4.772).

²⁰ Sml. DK.Århuss s. 3143.

Fig. 35. Kirken set fra sydøst. Foto o. 1900. – *Südostansicht der Kirche.*

²¹ LA Vib. Ribe amts østre provsti. Synsprotokoller for Anst m. fl. hrdr. 1828-91 (C 45.4-9).

²² LA Vib. Ribe bispearkiv. Reluitionsvæsenet og rytterdistriktets kirker og skoler 1679-1740 (C 4.149).

²³ KancBrevb. 18. dec. 1593.

²⁴ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775 (C 4.189).

²⁵ LA Vib. Synsprotokol for Skanderborg, Dronningborg og Kolding rytterdistrikter 1724-34 (X 156.4).

²⁶ Jfr. note 31.

²⁷ LA Åbenrå. Ribe søndre amts provsti. Kirke- og skolesager m.v. 1822-28.

²⁸ Liber daticus o. 1865f.

²⁹ Blandt de indkøbte materialer samme år var 1½ lispund brunrød, 1 tønne kønrøg og 1 pot tjære.

³⁰ De to malerier er malet på tavlens gamle panel. Storfeltets maleri har fået en nyere ramme, sidefeltets indfattes af en spinkel arkade, der må være fra 1847 (inv. nr. 6572-73).

³¹ Endvidere er med blyant skrevet: »Maler M. P. Lind Kolding malede Loftet i Koret 1884« samt »Knæfaldet blev istandsat og betrukket af Chr...1891«. Bag på en af topvingerne (fra 1847) er påmalet en vinkel mellem initialerne »BST«.

³² 1901 læstes i frisen en indskrift, der må gå tilbage til 1691 eller 1747, men som ved opmalingen 1847 synes forkert gengivet, hvorved »1691« er blevet til »1698«: »Tafflen bleff opsath paa Alteridt i Seesth Kircke A(nn)o 1594 og igjen paany renoveredt og stafferidt A(nn)o 1698«.

³³ Se endvidere Holger Rasmussen: Gammelt dansk tin, 1987, s. 40f.

³⁴ Tyveriet i Seest opføres i sagen mod Mads Jespersen som det 51. ud af de kirketyverier, som han vedgik og for hvilke han blev henrettet i Skanderborg sommeren 1635. Se JYSaml. 4. rk. VI, 342. Jfr. DK.Århus, 2664 med note 53.

³⁵ RA. Danske Kancelli, F 47, 1792. Indb. fra gejstligheden om kirkernes tilstand.

Fig. 36. *Korbuecrucifiks 1736 (s. 2597), nu i Museet på Koldinghus. NE fot. 1986. – *Triumphkreuz, 1736.

³⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Ureg. korrespondance 1794-1812 ang. Anst hrd. (C 4.16).

³⁷ RA. DaKanc. F 47. 1792. Indb. fra gejstligheden om kirkernes tilstand og om bestemmelser for deres vedligeholdelse.

³⁸ De fire midterste malerifyldinger var efter udtagningen 1866 hensat på pulpituret.

³⁹ Ifølge orgelbyggeriets leveranceprotokol, i Den danske Orgelregistrant.

⁴⁰ Horsens Orgelbyggeri: Katalog 1923.

⁴¹ Meddelt af organist Palle Jochumsen.

⁴² HofmFund., DaAtlas.

⁴³ Her citeret efter præsterækketavlen.

⁴⁴ LA. Åbenrå. Synsprotokoller for Lø og Møgeltønder hrdrs. provsti 1823-74.

⁴⁵ 1791 omtales i det årlige kirkesyn tre ligsten i kirkegulvet (jfr. note 12); hvornår de er forsvundet kan ikke afgøres. En rødlig gravsten, antagelig af sandsten, lå uden for kirkens indgangsdør i forlængelse af gravsten nr. 1, indtil den fjernes o. 1990 i smuldret tilstand.

⁴⁶ Søren Abildgaards notebog nr. VIII, s. 92.

⁴⁷ HofmFund.